

NAKIŞIN SANAT, ZANAAT VE ENDÜSTRİYEL TASARIMDAKİ GÜNCEL GÖRÜNÜMLERİ

CURRENT VIEWS OF EMBROIDERY IN ART, CRAFT AND INDUSTRIAL DESIGN

Tuba Bahar*

Öz

Birbirinden bağımsız parçaları dikişle birleştirme fikriyle başlayan nakış, çeşitli uygulama teknikleri kullanılarak yüzeylere yapılan bezemelerdir. İnsani faaliyet olarak nakış, içinde olduğu çevrenin unsurlarıyla beslenerek kendini güncellemekte, böylece çeşitli görünümlere kavuşmaktadır. Nakışın farklı görünümlerini tespit etmek amacındaki bu çalışma, betimsel tarama metodu ile yapılandırılmıştır. İnternet platformları aracılığıyla ulaşılan zanaat, sanat ve endüstriyel tasarım konseptindeki nakış çalışmaları, Arts And Crafts, 20. Yüzyıl Sanatı, Bauhaus Akımı gibi düşünsel arkaplan ve kavramlarla ilişkisel olarak ele alınmıştır. Çalışmada, nakışın sanatsal düzlemde bir fikri ifade etme aracı olarak var olduğu ve zanaatsal düzlemde geleneksel kültürel bir öge olarak algılandığı ve bu temelde üretiminin çeşitlenerek devam ettiği tespit edilmiştir. Endüstriyel tasarım kapsamında ise nakış; zanaat ve sanattan temel farkı seri üretim olan sanayide, elektronik nakış makineleri vasıtasıyla yer bulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Nakışın Görünümleri, Sanatta Nakış, Zanaatta Nakış, Endüstriyel Tasarımda Nakış.

Abstract

Embroidery, which started with the idea of combining independent pieces with stitching, is decoration made on surfaces using various application techniques. As a human activity, embroidery updates itself by feeding on the elements of the environment in which it occurs, thus gaining various appearances. This study, which aims to identify different views of embroidery, is structured with the descriptive survey method. Embroidery works in the concept of craft, art and industrial design, accessed through internet platforms, have been discussed in relation to intellectual background and concepts such as Arts and Crafts Movement, 20th Century Art and Bauhaus Movement. In the study, it was determined that embroidery exists as a means of expressing an idea on an artistic level and is perceived as a traditional cultural element on a craft level, and its production continues to diversify on this basis. Within the scope of industrial design, embroidery finds its place in the industry, whose main difference from craft and art is mass production, through electronic embroidery machines.

Keywords: Embroidery Views, Art Embroidery, Craft Embroidery, Industrial Design Embroidery.

Araştırma Makalesi // Başvuru tarihi: 05.09.2023 - Kabul tarihi: 24.05.2024

* Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, El Sanatları Bölümü, tuba.bahar@hbv.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4624-1814>, Ankara/TÜRKİYE

1. Giriş

İki veya daha fazla parçayı birbirine eklemek için yapılan dikişin zamanla dekoratif bir görünüm oluşturması ve süsleme biçimlerine evrilmesiyle insan yaşamında yerini alan “nakış” hem içinde üretildiği kültürel çevreyi etkilemekte hem de bu çevre tarafından etkilenmektedir. Barışta'nın (1995:1) “ipek, yün, keten, pamuk, metal vb. iplikler kullanarak, çeşitli iğneler ve uygulama biçimleri aracılığıyla; keçe, deri, dokuma vb. üzerine yapılan bezemeler” şeklindeki teknik nakış tanımının genişliği dikkate alındığında nakışın sayısız varyasyonları olabilecek bir üretim imkânı yarattığı görülmektedir. Üretildiği çevreden hem etkilenecek hem o çevreyi etkileyerek etkileşimsel bir varoluş sergileyen nakışın var olma biçimleri zaman içerisinde değişmekte, var olma biçimlerinden hareketle nakışın zanaat mı sanat mı olduğu, pratik amaçlara mı estetik amaçlara mı hizmet ettiği gibi çeşitli teorik tartışmalar günümüzde de devam etmektedir (Antmen, 2021a; Balcı, 2022; Bourdieu, 2019; Ersen, 2010; Gürcüm ve Baykasoglu, 2019; Keser, 2016; Koca, 2018; Özüdoğru, 2010). Bu türden teorik tartışmaların detaylarına girmeksizin, çalışmada nakış çok boyutlu bir olgu olarak ele alınarak onun zanaat, sanat ve bu iki olguyu sanayide buluşturan endüstriyel tasarım konseptindeki internet erişimiyle ulaşılabilen görünümüleri serimlenmiştir. Burada özellikle dikkate alınması gereken bir husus zanaat, sanat ve endüstriyel tasarım şeklindeki sınıflamanın mutlak bir duruma işaret etmediği, aralarında geçişkenlik ve geçirgenlik olduğudur. Zanaat yönü ağır basan bir üründe gelişmiş teknik ve teknolojiler kullanılabilen, sanat yönü ağır basan bir üretim aynı ağırlıkta faydacı tatmin sağlayabilmekte, bir endüstriyel tasarım yaratıcılık yönüyle sanata, yaygın tüketime dönük yüzüyle zanaata yakın durabilmektedir.

Çalışmada yöntem olarak tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri:

Geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan onu uygun bir biçimde ‘gözleyip’ belirleyebilmektir (Karasar, 2005:77).

Bu modelin uygulanması halinde evren, zanaat, sanat ve endüstriyel tasarım konseptinde yapılmış ve internet erişimine açılmış nakış içerikli tüm üretimlerdir. Evren içinden *oransız eleman örnekleme* (Karasar, 2005:113) ile belirlenmiş 12 görsel üzerinde çalışılmıştır. Görseller web siteleri, sosyal medya hesapları ve kişisel blog sayfalarından toplanmıştır. 12 görselin 6 adedi

sanat konseptindeki nakış üretimlerinden olup eserler uluslararası ölçekte bilinirliği olan sanatçılara aittir. Zanaatsal üretim kapsamındaki 3 nakış ürünü geleneksel Türk eserleri arasından seçilmiştir. Endüstriyel tasarım konseptinde nakışın kullanımı ise endüstrinin küresel bağlamını da gösteren 3 görsel örnek üzerinden verilmiştir. Zanaat, sanat ve endüstriyel tasarım konseptindeki toplam 12 görsel, Arts And Crafts, 20. Yüzyıl Sanatı, Bauhaus Akımı gibi düşünsel arkaplan ve kavramlarla ilişki olarak ele alınmıştır.

2. Sanatta Nakış

Günümüzde nakış, sanatsal üretimlerde süsleme amacının ötesinde bir fikrin taşıyıcısı olarak varlık göstermektedir. Önemli toplumsal değişimlere sebebiyet veren Sanayi Devrimi sonrasında toplumların ve ilişkilerin karmaşıklaşması, kentleşme ve onun ürettiği sorunlar, sanatçılara yeni konular vermiş, bu konular yeni biçim ve tekniklerin kullanımıyla perçinlenmiştir. Dolayısıyla toplumsal dönüşümler 20. yüzyılın sanat ve tasarım dilini biçimlendirmiştir. Sanatçılar modern-endüstriyel yaşamın deneyimi ve değerleriyle yeni bir uyum arayışı içerisinde olarak toplumların gerçeklerini ve umutlarını daha iyi yansıttığını düşündükleri sanat eserleri yaratmak için, konuların gerçekçi tasviri tercih ettiler, soyutlama eğilimi olan formlar, malzemeler ve teknikleri kullandılar (Antmen, 2021b:18). Bu yorumlama faaliyetleri 1970'li yıllarda postmodernist sanatı doğurdu. Postmodernist sanat, toplumsal alana odaklanan, cinsiyet ayrımcılığından ırk ayrımcılığına, medya eleştirisinden sanat kuramlarının eleştirisine uzanan, özünde belli güç ilişkilerinin şekillendirdiği toplumsal sanatçıların pratikleriyle şekillenmiştir. Postmodernist sanat, bireysel üslupçuluğa ve özne olarak sanatçıya önem veren ve 1960'lara damgasını vuran modernizm akımının aksine orijinallik ve özgünlüğü merkeze almıştır (Antmen, 2021b:194,275,277). Bu da sanatın sınırlarının aşılmasına neden olmuştur. Burada bir kilometre taşı olarak Dadaizmin öncülerinden olan Marcel Duchamp'ın pisuarı (çeşme) sergilemesi önemlidir. Bununla Duchamp sanatta hazır nesne kullanımına öncülük etmiştir. Bu yeni bir bakış açısı "nasıl yeni olan bir şey ortaya çıkarabiliriz?" değil; "elimizdekilerle nasıl bir şey yapabiliriz?" olmaya başlamıştır. Başka bir deyişle, "günlük yaşamımızı oluşturan bu kaotik nesnelere, isimler ve referanslar yığından nasıl tekil ve anlam üretebiliriz?" sorusudur (Bourriaud, 2004: 28). Bu düşünce zemini ve Postmodernizmin özgürlükçü anlayışı sonucunda sadece sanatta hazır nesne (ready made) kullanımı artmamış aynı zamanda her şeyin sanat, herkesin sanatçı olabileceği görüşü fikri yaygınlaşmıştır. Her şeyin sanat, herkesin sanatçı

olabileceği fikri ilk bakışta kaotik bir ortamı çağrıştırmaktaysa da ürüne sanat, üreticisine sanatçı diyebilmenin imkânı eserin bir “dert” barındırıp barındırmadığı noktasında ortaya çıkar. Üretiminde nakışın kullanıldığı aşağıdaki eserler bir derde istinaden üretilmiştir.

Eliza Bennet, eline nakış işlediği aşağıdaki çalışmasında (Görsel 1) kadınların yaptığı işlerin “kolay” olduğu yönündeki önyargıyı yıkmaya odaklanmıştır. Sanatçı nakış işlediği eliyle, temizlik, bakım, yiyecek-içecek gibi hizmet sektörünün düşük ücretli, “yardımcı” statülü işlerinde istihdam edilen kadınların çalışmanın ağır etkilerine maruz kaldıklarının temsilini ortaya koymaktadır. Temsildeki duygu, iğnenin tene batmasında hissedilen acı duygusu ile somutlaşmaktadır. Böylece “nakış işlenmiş el”, geleneksel bakışla “kadın işi” olarak kabul edilen işlerin yarattığı tahribatı temsil etmesinin yanında bizzat üretimin yaralayıcı bir süreç olduğuna ilişkin bir vurguya da sahiptir.¹

Görsel 1. Eliza Bennett, A Woman's Work is Never Done, 2014, İnsan Derisi, İplik/Nakış.

Stockholm'de yaşayan seramik sanatçısı Caroline Harrius'ın çalışmalarında nakış, farklı bir uygulanma zemini bulmuştur. Harrius, Oslo Ulusal Sanat Akademisinden lisans derecesine ve Konstfack Sanat, El Sanatları ve Tasarım Üniversitesinden yüksek lisans derecesine sahiptir. Harrius, sanatsal pratiğinde sıklıkla zanaat tarihindeki cinsiyet hiyerarşileri ve bu yapıların çağdaş

¹ <https://www.elizabennett.co.uk/new-gallery>, Erişim tarihi: 13.01.2024.

bir toplumda kendi çalışmalarını nasıl etkilediğiyle ilgilenmektedir. Yüksek lisans projesi olan “The Repulsive Flower ” (2020) çalışmasında, “seramik tarihindeki cinsiyet normlarını araştırmış ve hangi gelenekleri yaşamayı seçtiğimizi sorgulamıştır. Bugün neyi büyük sanat olarak değerlendiriyoruz ve neyi tatsız biblo olarak reddediyoruz? Bunu zanaattaki tarihsel cinsiyet rolleriyle ilişkilendirebilir miyiz?” soruları üzerinde çalışmıştır.² Sanatçı, sanatsal pratiğinde nakış uyguladığı örneklerden biri olan seramik vazo çalışmasında (Görsel 2) uluslararası literatürde cross stitch olarak bilinen kanaviçe³ nakış tekniğini kullanmıştır. Çalışmada seramik yüzey üzerine, -fırınlama öncesinde- nakış tekniğinin iğne hareketleri rehberliğinde batış noktaları delinmiş; -fırınlama sonrasında- renkli iplikler ile motifler işlenmiştir⁴. Harris, seramikle nakış birleştirdiği bu türden eserlerle “kültürel mirası öne çıkarmaya ve onu yeni bir izleyici kitlesine görünür kılmaya” çalıştığını ifade etmektedir⁵.

Görsel 2. Caroline Harrius, 2022, Seramik Üzerine Nakış, Seramik, İplik / Kanaviçe Nakış.

Bir diğer sanatçı, Valeria Faúndez, Şili Papalık Katolik Üniversitesi Sanat Bölümü mezunudur. 15 yılı aşkın bir süredir hem yurt içinde hem de yurt dışında galeriler, müzeler,

² <https://carolineharrius.com/About> , Erişim tarihi: 18.01.2024.

³ Kanaviçe nakış için bkz. https://tr.wikipedia.org/wiki/Kanavi%C3%A7e_i%C5%9Fi, Erişim tarihi: 20.01.2024.

⁴ Nakış tekniği uygulama videosu için bkz. <https://www.instagram.com/p/Cw2jWs9Mxxu/> Erişim tarihi: 17.01.2024.

⁵ <https://carolineharrius.com/To-Flower>

kültürel alanlar, fuarlar ve özel satışlar için çalışmalar yapmaktadır. Farklı nakış ve suluboya teknikleriyle ilgili atölye ve kurs çalışmaları da mevcut olan sanatçı hayal gücünün yardımıyla nakış uygulaması yapılabilecek yüzeyleri çeşitlendirmiştir. Çeşitli ev eşyaları, mutfak gereçleri, atık materyaller gibi alışılmışın dışında yüzeyler üzerine nakış yapan sanatçı, (Görsel 3) sanat üretiminde değişik materyaller kullanarak her şeyin sanat eseri olabileceği felsefesine sahip postmodern perspektifle tutarlı eserler yaratmaktadır. Bu çalışmalarda plastik bir bardak, atık bir tabak, bir mutfak süzgeci birincil anlam ve amaçlarından sıyrılarak sanatsal objeye dönüşmektedir.

Görsel 3. Valeria Faúndez, Mutfak Gereçleri Üzerine Nakış, Plastik, İplik / Kanaviçe Nakışı.

Eski nakış parçalarını çeşitli eşyalara giydiren sanatçı Ulla-Stina Wikander İsveç'in Kullavik/Stockholm şehrinde yaşamaktadır. Wikander, kadınlar tarafından yapılan ve çoğu zaman değersiz olarak kabul edilen cross stitch/kanaviçe koleksiyonuna sahiptir. Sanatçı bu nakışları elektrikli süpürge, dikiş makinesi, elektrikli mikser gibi 1970'lerin ev eşyaları üzerinde

kullanmıştır. Gündemden düşmüş eşyaları nakış ile giydirerek (Görsel 4) onlara yeni bir kimlik kazandırdığını ifade eden sanatçı çeşitli sergilere davet edilmektedir.⁶

Görsel 4. Ulla-Stina Wikander, Çeşitli Eşyalar Üzerinde Nakış, Kumaş, İplik / Kanaviçe Nakışı.

Farklı yüzey üzerine nakış yapan diğer bir sanatçı Inge Jacobsen'dir. Londra Kingston Üniversitesi fotoğrafçılık bölümü mezunu Jacobsen'in nakış zeminini belirlemesinde akademik formasyonunun etkisi vardır. Sanatçı, kâğıt yüzeyler üzerindeki formları nakışla bezediği çalışmalarından (Görsel 5) izlendiği gibi esas itibariyle fotoğrafları nakışlamaktadır. Onun düşüncesine göre, örneğin bir dergideki bir reklamda kadın görselinin kullanılmasıyla kadın görseli metalaşmakta, seri üretimle hızlı tüketime sunulmakta ve sunum amacı doğrultusunda "geçiciliğe" yazgılı bulunmaktadır. Oysa sanatçı seri üretilmiş bu görsel materyalleri nakışlayarak onları özel, biricik ve kalıcı kılmakta ve bunu yaparken kamuoyu nezdinde kaybolan kadınlığın bir kısmını geri aldığını düşünmektedir. Başka bir ifadeyle, "hızlı moda" olarak sınıflandırılabilir bir şeyden kalıcı bir şey yaratmaya odaklanmaktadır⁷.

⁶ <https://www.ullastinawikander.com/About>, Erişim tarihi: 17.01.2024.

⁷ <https://www.textileartist.org/10-contemporary-embroidery-artists/>, Erişim tarihi: 18.01.2024.

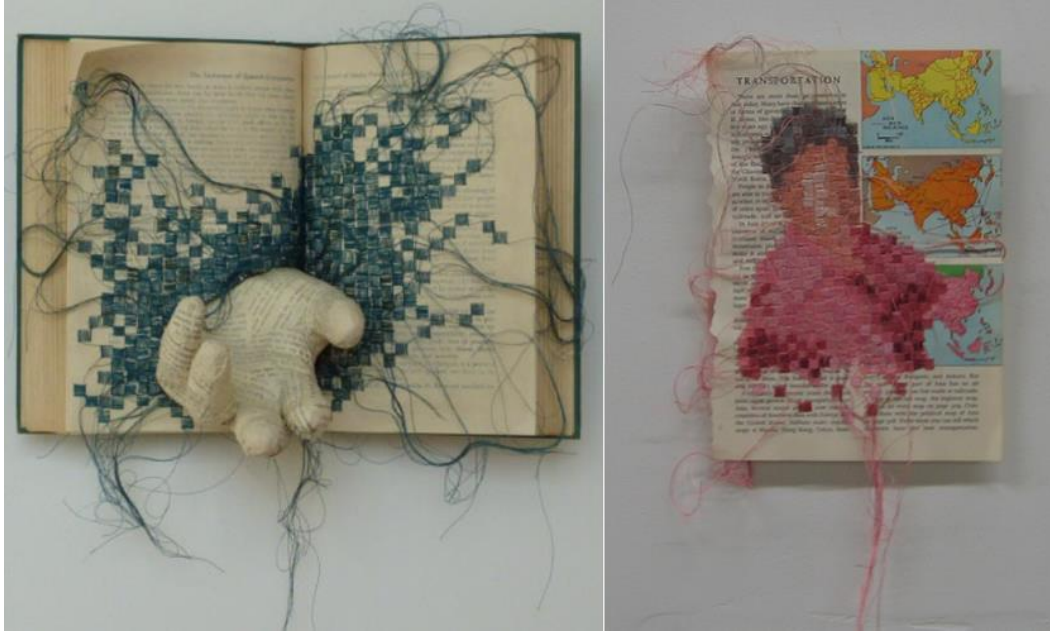

Görsel 5. Inge Jacobsen, Kâğıt Üzerine Nakış, Kağıt, İplik.

Ehren Elizabeth Reed ise farklı teknikleri birlikte kullanan bir sanatçıdır. Reed, Kenyon College'dan Uluslararası Çalışmalar alanında lisans, California College of the Arts'dan Resim ve Çizim alanında Bachelor of Fine Arts derecesini almıştır. Başlıca aracı makine nakışı olan sanatçı, örnekleme de yer alan çalışmasında (Görsel 6) kâğıt yüzeyler üzerine dijitalleştirilmiş görüntüleri nakışla sabitlemiştir. Çalışmalarında, geleneksel zanaat ile çağdaş medyayı harmanlamakta; dijital çağda hafıza, hatırlama, belgeleme konularını nakış ile kalıcı hale getirmektedir.⁸ Sanatçı, nakış yoluyla dijital medyayı yeniden yorumladığını, teknolojinin sanal dünyası ile zanaatın elle yontulmuş fiziksel dünyası arasında bir diyalog geliştirdiğini ifade etmektedir.⁹

⁸ <https://culturalyst.com/ehrenelizabethreed>, Erişim tarihi: 18.01.2024.

⁹ <https://ehrenelizabethreed.com/home.html>, Erişim tarihi: 18.01.2024.

Görsel 6. Ehren Elizabeth, 2010, Söylem Tarzları 1, Reed, Avatar, Kâğıt Üzerine Nakış.

3. Zanaatta Nakış

Nakışın sanatsal üretimde kullanımı görece yeni bir olgu iken zanaat kapsamındaki geleneksel var oluşu sürekliliğini muhafaza etmektedir. Doğal olarak bu süreklilik aynıyla bir süreklilik değil, hayatın dinamik unsurlarını bünyesinde barındıran bir sürekliliktir. Örneğin geleneksel zanaat üretimi teknik düzeyde el becerisine, geleneksel bilgi ve görgüye dayanır (Öztürk,1998:7) ve gelenekte olduğu gibi günümüzde de zanaat beceri eğitimidir ama eğitimin şekli ve mecrası değişmiştir. Kamu kurum ve kuruluşlarının yürüttüğü zanaat ve bu kapsamda nakış öğretim faaliyetleri sebebiyle geçmişe oranla daha kurumsal bir eğitim süreci zaten söz konusuken¹⁰ zamanın ruhuyla uyumlu olarak internet mecralarında ya da uzaktan öğretim yöntemiyle beceri eğitimleri şeklinde yeni bir olgu ortaya çıkmıştır. Özellikle COVID-19 Pandemisindeki tecrit ortamında online eğitimlerde kurslar verilmeye başlanmış ve Tüzel'in (2020: 89) de işaret ettiği gibi salgın koşullarının ürettiği yeni yaşam biçiminde, el sanatları/nakış

¹⁰ Milli Eğitim Bakanlığına bağlı, Meslek Liseleri, Olgunlaşma Enstitüleri ve Halk Eğitim Merkezlerinde, Belediyelerin Meslek Edindirme Kurslarında, Yükseköğretim kurumlarında önlisans, lisans, lisansüstü programlarında nakış dersleri bulunmaktadır. Özellikle Halk Eğitim Merkezlerinde yürütülen kurslar ilgi görmektedir. Bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=05i6PEXMbjE>, Erişim tarihi: 17.01.2024.

geleneğinin aktarım yolları dijital ortamlara taşınmıştır. Keza, özel atölyelerde gerçekleştirilen nakış workshoplarını¹¹ da yeni bir olgu olarak not etmek gerekir.

Nakış eğitiminin şeklinin ve mecrasının süreklilik içinde değişimine benzer biçimde süreklilik içinde bir değişim de zanaatsal nakış ürünlerinin kullanım alanlarında ortaya çıkmıştır. Zanaat, el emeğine dayanan, çıraklık-kalfalık-ustalık süreçlerini içeren, insanların ihtiyaç duydukları çeşitli kullanım nesnelерinin üretimi, tamiri, bakımı vb. hizmet konusunu da çalışan bir alandır (Şatır, 2016:109). Tanımıyla tutarlı olarak zanaatsal nakış halen gündelik ve seremonik kullanım eşyalarının süslenmesinde kullanılmaya devam etmektedir, şu farkla ki günümüzde gündelik ve seremonik eşyaların mahiyeti değişmiştir. Örneğin, yastık kılıfı üzerindeki nakış günümüzde etnografik bir değerin taşıyıcısı olabilmekte, dekoratif amaçlarla kullanılabilir (Görsel 7).

Görsel 7. Nuray Çakır, Eski Yastık Örtüsünden Yeni Dekoratif Örtü, Kumaş, İplik/ Nakış, Dantel.

Eski nakışların yeni ev eşyalarına dönüştürülmesi (Görsel 8) nakışın yeniden işlevselleştirilmiş zanaatsal görünümlerinden bir diğeridir (Şentürk,2023). Eski nakışlı bir örtünün motifleri, dış hatlarından kesilip çıkartılarak, yeni kumaş yüzeylerine applike edilmektedir¹² (Görsel

¹¹<https://www.instagram.com/islemelikk/>,<https://www.atolyevenus.com/atolye/punch-nakis-atolyesi/> Erişim tarihi: 18.01.2024.

¹² <https://www.youtube.com/watch?v=7ulliPamsVc>, Erişim tarihi: 14.01.2024.

8a, 8b). Ya da nakışlı eski bir örtünün motifleri bütün halinde ele alınarak yeni bir eşyaya dönüşmektedir (Görsel 8c, 8d).

Görsel 8. Eski Nakışlardan Yeni Eşyalar, İplik, Kumaş / Kanaviçe Nakışı.

Nakışın sergilenerek başkalarının beğenisine sunulması da onun geçmişten günümüze süreklilik arz eden özelliklerinden biridir. Geleneksel varoluşunda nakış daha ziyade çeyiz kurumu kapsamında sergilenmekte ve sınırlı sayıda izleyicinin beğenisine sunulmaktayken, güncel varoluşunda facebook, instagram, pinterest, youtube gibi sosyal medya platformlarında sergilenmekte ve öngörülemez miktarda bir izleyicinin beğenisine sunulmaktadır¹³.

Zanaatsal nakış üretiminin sergilenmesi ve beğeniye arz edilmesi sadece sosyal amaçlarla sınırlı olmayıp ticari hedeflere de sahip olabilmektedir. Örneğin Sıdika Gürkan, çalışma ilkesini “kaliteli malzeme ve kaliteli işçilik” olarak belirlediği nakış firmasında çalıştırdığı 70 nakış ustasıyla geleneksel nakışların üretimini ve pazarlamasını yapmaktadır. Bu firmada üretilerek satış amacıyla firmanın Instagram sayfasında sergilenen geleneksel Türk nakışlarına bir örnek olmak üzere Görsel 9’da gösterilmiştir. Öte yandan Gürkan, kültürel bir değer olarak Türk nakış sanatının tanıtılması gerekliliğini savunmakta, yurtiçi ve yurtdışı sergilerine katılarak tanıtım amacına dönük faaliyetlerde bulunmaktadır (Bahar, 2021: 436). Gürkan’ın yurtdışı sergilerde Türk nakışını tanıtmaya dönük çabası, “Zanaatlar dünyada önceleri ulusal kültürün “maddî” boyutu olarak algılanır ve halk ekonomisinin bir parçası olarak görülürken, günümüzde kültürel

¹³ https://www.facebook.com/groups/445559385933743/?locale=tr_TR, Erişim tarihi: 12.02.2024.

<https://www.instagram.com/p/CIVSWkNoMAj/>, Erişim tarihi: 12.02.2024.

https://www.facebook.com/gtesanatlari/?locale=tr_TR, Erişim tarihi: 12.02.2024.

<https://m.facebook.com/groups/190159024722653/directory/>, Erişim tarihi: 12.02.2024.

<https://www.facebook.com/groups/603828186411897/>, Erişim tarihi: 12.02.2024.

<https://tr.pinterest.com/dilekinal07/nakis/>, Erişim tarihi: 12.02.2024.

mirasın dünyaya en kolay sunulabilen görsel tanıtım ve ticari ürünleri olarak değerlendirilmektedir.” yargısında bulunan Oğuz’u (2002: 5) doğrulamaktadır. Nakışı ticari meta ve kültürel obje olarak iki boyutuyla birlikte değerlendiren girişimcilere bir başka örnek Cemile Gül’dür. Gül’ün faaliyetleri sosyal medyadaki tanıtım sayfasında “Osmanlı dönemi geleneksel motifler ile süslenmiş kıyafetleri ve ev tekstili dekorasyon ürünlerini modernize ederek, günümüz gece ve abiye kıyafetleri ile ev tekstili ürünlere uyarlama” olarak tanımlanmakta, yine aynı tanıtıma göre girişimci, eserlerini ve dolayısıyla Türk nakışını Kültür Bakanlığının ve büyükelçiliklerin talebine istinaden yurtdışı fuarlarda sergilerde ve defilelerde dünyaya tanıtılmaktadır.¹⁴

Görsel 9. Nakkaşhome, Geleneksel Türk Nakışlarından Örnekler, İplik, Kumaş/ Nakış.

4. Endüstriyel Tasarımda Nakış

Zanaat ve sanat arasındaki çizginin ne kadar kalın olduğu tartışmalarına girmeksizin bu iki olgudan her birinin temel tanımlayıcı unsuruna dikkat edildiğinde zanaat için işlevselliğin ve sanat için estetiğin başat olduğu görülebilir. Başat unsurlarındaki farklılık yanında zanaat ve sanatın

¹⁴ <http://www.cemilegul.com.tr/index.html>, Erişim tarihi: 18.01.2024.

yöneldikleri amaçlar da farklıdır. Örneğin bir sanat okulunun açılışında konuşan Ruskin'e göre, "birinin amacının özünde hayırseverlik, diğersinin amacının özünde ise ticaret vardır" (Ruskin, 2016: 13). Endüstriyel tasarımı ise, ticari bir hedef doğrultusunda zanaat ve sanatın başat tanımlayıcı unsurlarının, başka bir ifadeyle işlevsellikle estetiğin denklemde birlikte yer aldığı bir olgu olarak ele almak mümkündür. Ancak burada endüstriyel tasarım olgusunu önceleyen gelişmelere kısaca değinmek yararlı olacaktır.

Bilindiği gibi, Sanayi Devrimiyle birlikte insan ve hayvan gücüne dayalı üretim tarzından, makine gücünün hâkim olduğu üretim tarzına geçilmiştir. 18. yüzyılda İngiltere'de, özellikle dokuma sektöründe ortaya çıkan ve daha sonra diğer sektörlerde yayılan makineye dayalı üretim, üretimin şekli yanında miktarını da arttırmıştır (Küçükcalay, 1997: 52). Makineleşme, üretim miktarını arttırarak "olumlu" değer atfedilen bir sonuç doğurmakla birlikte özellikle faydacı amaçlarla gerçekleştirilen zanaatsal üretim üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Örneğin tarımda olduğu gibi zanaatsal üretimde de artık çok daha az sayıda insan gücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla artan üretim hızı, el sanatları geleneğini yok etmeye başlamıştır (Gürcüm ve Kartal, 2017:1773). Evvelce meslek/iş sahibi olan bir kesimin artık istihdam dışı kalması ya da fabrika gibi başka alanlarda ve fakat elverişsiz koşullarda istihdam edilmesi gibi Sanayi Devrimi'nin yarattığı toplumsal ve ahlaki sorunlar bu çalışmanın konusunu aşar. Çalışmanın konusu içinde kalarak, toplumsal karmaşanın sanat alanında da kendisini gösterdiğini ve bu karmaşaya bir itiraz, bir karşı çıkış olarak 19. yüzyılın sonuna doğru İngiltere'de Arts and Crafts hareketi olarak adlandırılan bir sanat akımının ortaya çıktığını belirtmek gerekir. Makineleşmenin karşısında konumlanan bu akım özü itibariyle, el emeğine dayanan üretimi, el sanatlarını yeniden canlandırma çağrısı yapmaktadır (Üstüner Gür, 2018: 237). Hareketin en önemli ismi William Morris, seri şekilde üretilerek ucuza mal edilen ürünlerin kalitesizliğini vurgulamakta; Henry Cole ve John Ruskin endüstri ürünlerin kalitesizliğini, sanatsızlaştırılan zanaatin seri üretime kaymasına bağlamaktadırlar. (Keser, 2016:168). Arts and Crafts hareketinin sanatçıları düşünme ve düşünce beyanı düzeyinde kalmamışlar, görüşlerini somutlaştırdıkları eserler vermişlerdir. Örneğin, Morris, el sanatlarını yüceltmek ve zanaatı yeniden canlandırmak amacıyla kurduğu nakış

atölyelerinde ürettiği duvar halısı, perde, yastık kılıfı gibi ev tekstili ürünlerinde nakışı¹⁵ kullanmıştır (Berber vd., 2020:1697).

Öte yandan, Ruskin'e göre zanaatkâr yaptığı işten zevk alan insandır oysa teknoloji, "güzelliği, kaliteyi, ahlaki boyutu ve samimiyeti" yok etmektedir (Keser, 2016:169). Yaptığı işten zevk almayan insanın deneyimlediği şey "yabancılaşma"¹⁶ olduğuna göre, makineleşmiş üretim, bir üretim tarzı değişikliğinden ibaret değildir; endüstriyel ürün, zanaatta ve el sanatlarındaki insani unsurları soğurmaktadır. Arts and Crafts hareketinin sanatçıları içinde sanat olmayan zanaat ve içinde zanaat olmayan sanat düşüncesine karşıdırlar (Keser, 2016:169); ve bu görüşlerini ilerleterek endüstriyel ürünlerin tasarıma ihtiyacı olduğunu, iyi tasarlanmış bir ürünün hem göze hoş görüneceği hem de ekonomik olacağını savunmuşlardır (Gürcüm ve Kartal, 2017:1773). İngiltere kökenli Arts and Crafts hareketinin düşüncelerini, güncel teknolojiyi ve endüstrinin kendi dinamiklerini harmanlayan olay 1919 yılında Almanya'da Bauhaus Okulunun açılmasıdır. Okulun temel amacının sanat ve zanaatı birleştirmek ve sanat, zanaat ve sanayiye bir arada kullanmak olduğu okulun kurucusu Walter Gropius tarafından yayımlanan açılış manifestosunda belirtilmiştir (Gürcüm ve Kartal, 2017: 1773).

Dünya Tasarım Organizasyonunun (WDO) "yenilikçiliği yönlendiren, iş başarısı oluşturan ve yenilikçi ürünler, sistemler, hizmetler ve deneyimler aracılığıyla daha iyi bir yaşam kalitesine yol açan stratejik bir problem çözme süreci"¹⁷ olarak geniş bir çerçevede tanımladığı endüstriyel tasarım, Sanayi Devrimi'nin ve devrimi takip eden düşünsel ve pratik sürecin ürünü kavramlardandır. Toros (2021), Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan iş bölümü ve profesyonelleşmenin "tasarımı" bir ihtiyaç haline getirdiğini, bu ihtiyaçtan sanat ile teknik üretim arasında köprü olan bir mesleğin doğduğunu ve bunun kurumsal yüzünün 1920'lerde kurulan Bauhaus okulu olduğunu ifade etmektedir. Ona göre:

Bu dönemde ürünlerin tasarlanması için ihtiyaç duyulan yaratıcı yaklaşım, işlevsellik ve seri üretime uygun olma beklentileri ile güdülenmekteydi. Çamaşır yıkamak için makineler ya da uzun süre oturmak zorunda olan beyaz yakalı çalışanlar için ergonomik ofis koltukları ilk defa

¹⁵ Morris'in paravan üzerine yaptığı nakış için bkz. <https://www.artic.edu/artworks/249141/flowerpot-fire-screen>, Erişim tarihi: 07.02.2024.

¹⁶ Karl Marx kapitalist üretim süreci çerçevesinde işçinin dört tür yabancılaşma deneyiminden bahseder: İşçi, emeğine, ürüne, diğer işçilere ve nihayetinde insana yabancılaşacaktır. Detaylı okuma için bkz. Marx, K. (2011), 1844 El Yazmaları, Çev. Murat Belge, İstanbul: Birikim Yayınları. s.75-83.

¹⁷ <https://msgsu.edu.tr/akademik/mimarlik-fakultesi/bolumler/endustriyel-tasarim/>, Erişim Tarihi: 07.02.2024.

tasarlanıyordu. Bu yaratıcı işte, tasarımcının amacı ideal en iyi prototipe ulaşmaktı. (Toros, 2021:316).

İdeal, en iyi prototipe ulaşma amacının tasarımdaki rekabet ortamını kışkırtacağı açıktır. Zira, Toros'un da belirttiği gibi, çok sayıda firmanın ürettiği birbirine benzeyen ürünlerini küresel ölçekte pazara arz etmesiyle karakterize olan benzeşme ortamından farklılaşarak sıyrıлма arayışları başlamış; benzer ürünlerin aynı hedef kitleye arz edildiği bu benzeşme ortamında ayırmayı sağlamanın bir yolu tasarımda farklılaşmak olarak belirlemiştir. Böylece endüstriyel bir zorunluluk olarak doğan endüstriyel tasarım, “doğasında ve özünde yaratıcılık ve yenilik bulunması nedeniyle yaratıcı ekonomide yükselişini sürdürmektedir (Toros,2021:316).

Endüstriyel tasarımın konumuz açısından en önemli özelliği, Türk Patent ve Marka Kurumunun, “Bir ürünün tümünün veya bir parçasının veya ürün üzerindeki bir süslemenin; çizgi, şekil, biçim, renk, doku, malzeme veya esneklik gibi insan duyuları ile algılanan çeşitli unsur veya özelliklerinin oluşturduğu bütün” şeklindeki endüstriyel tasarım tanımında¹⁸ bulunabilir. Tanımdan da görüldüğü gibi ürün üzerindeki “süsleme” ve bu bağlamda “nakış” endüstrideki tasarımın unsurlarından biridir. Endüstri ve endüstriyel tasarım bağlamında nakışın çeşitli görünümüleri aşağıda verilmiştir.

Nakışın, işlevsel amaçlarla üretilen ürünlerin süslemelerinde kullanılması onun endüstriyel tasarım bağlamındaki görünümünden biridir. Örneğin moda akımlarıyla toplumların sosyo-kültürel özelliklerini hem değiştiren hem de bu değişimlerden bizzat etkilenen tekstil sanayinin yeni arayışlara girmesiyle nakışa yeni bir alan açılmıştır. Pazar paylarını genişletmek isteyen tekstil sektörü firmaları, ürünlerini pazarda daha cazip hale getirebilmek¹⁹, rakiplerinin önüne geçebilmek, daha yüksek satış rakam ve fiyatlarına ulaşmak için kullandıkları yöntemlere nakışla bezemeyi de eklemişler (Görsel 10); nakışın tekstil sektöründe kazandığı bu türden bir ağırlık nakış hizmeti veren atölyeleri de sektörün önemli bir unsuru haline getirmiştir (Çıttır, 2009: 21;Kandemir ve Odabaşı,2021: 438).

¹⁸ https://tr.wikipedia.org/wiki/End%C3%BCstriyel_tasar%C4%B1m, Erişim tarihi: 20.01.2024.

¹⁹ <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/nakis-tezg-hlari-1-milyar-dolar-isledi-38517136> , Erişim tarihi:15.02.2024.

<https://www.textilegence.com/konfeksiyon-sektorunun-kalbi-igm-2022-fuarinda-atti/>, Erişim tarihi: 15.02.2024.

Görsel 10. Endüstriyel Tasarım Ürünlerinde Nakış, Şapka, Ayakkabı, Çanta.

Nakışın seri üretimin hizmetine koşulmasını kolaylaştıran teknolojinin ulaştığı seviyedir. Önceleri insan gücüyle çalışan makinaların yerine elektronik makinaların geçmesi (Görsel 11) nakış üretim sürecinde önemli değişiklikler yaratmıştır. Bu makinaların teknik özellikleri; bir makinede 15'e kadar iğne kullanılabilmesi, nakış alanının genişlemesi, otomatik iplik kesme, iplik koptuğunda algılama, dakikadaki dikiş sayısının artması, titreşim emme, uzaktan kontrol etme vb. yenilikleri yaratarak nakış üretim sürecine verimlilik kazandırmıştır (Çittir, 2009:21; Mechnika vd., 2014). Elektronik nakış makineleri donanımsal bu özellikleri yanında, hafızalarına kayıtlı desen arşivine sahip oldukları için yazılımsal özellikleri de gelişmiş makinelerdir. Öte yandan, elektronik nakış makinalarıyla birlikte nakış süreçlerine nakış yazılım programları dâhil olmuştur²⁰. Çünkü, elektronik makinede nakış işlemek için, desen tasarımlarının nakış yazılımı ile sayısallaştırılması ve bilgisayar teknolojisiyle nakış makinesine aktarılması gereklidir (Chen vd.,2014: 858).

Görsel 11. Elektronik Nakış Makinası ve Nakış Uygulamasının Görüntüsü, 2022, Kumaş, İplik / Nakış.

Giyinmek insanlığa koşut tarihe sahip kadim bir insan faaliyeti iken Görsel 10'da örneği verilen türden tamamlayıcı giyim unsurlarının görece kısa bir tarihi vardır. Mübalağalı ifadeyle

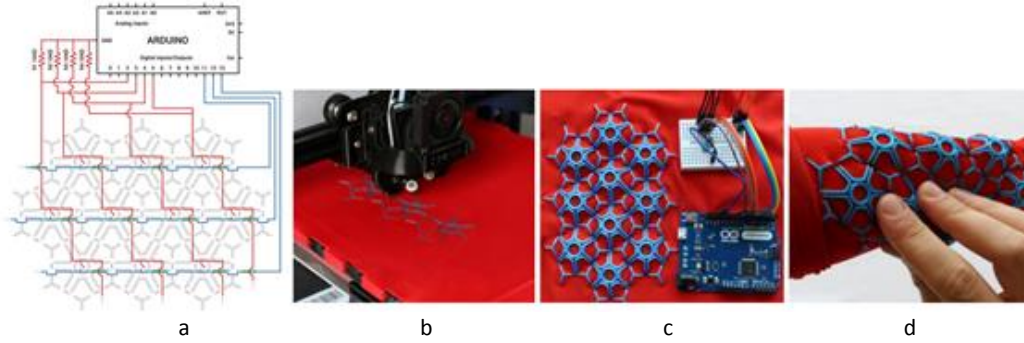
²⁰ Piyasada çeşitli nakış yazılım programları vardır. Bir örnek için bkz. http://www.compucon.gr/en_eos_3.html, Erişim tarihi: 20.01.2024.

yaprakla başlayan giyinme faaliyetinin tarihsel süreçte sürekli değişimler geçirdiği²¹ bilinmektedir. Ancak güncel bir olgu olarak artık giyilebilir teknolojilerden bahsedebiliyor olmamız, teknolojinin ve endüstriyel tasarımın ulaştığı seviyeyi göstermesi bakımından önemlidir. Giysiler üzerinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması anlamına gelen giyilebilir teknolojiler mühendislik, bilişim, elektronik, tekstil gibi farklı alanların ortak çalışmasıyla ortaya çıkmıştır. Geline aşamada, hepsinin başına “akıllı” sıfatı gelen saatler, bileklikler, gözlükler, kulaklıklar, sanal gerçeklik ürünleri, mücevherler ve tekstil ürünleri giyilebilir teknolojiler olarak tasarım ve kullanım alanında boy göstermektedir²².

Bir giyilebilir teknoloji olarak akıllı tekstiller, normal tekstil ürünlerinin doğal atmosfer şartlarından koruma ve süsleme özelliklerine ilave olarak ışık, ısı, basınç, elektromanyetik dalgalar, ses ve ses ötesi dalgalar, hareket gibi herhangi bir etkiyi veya etki değişikliğini algılama ve buna bir tepki verme özelliği olan tekstil ürünleridir ve iletken kumaşlara elektronik bileşenler entegre edilerek üretilmektedirler (Coşkun, E. ve Oğulata, R.T., 2008:100). Akıllı tekstil üzerindeki elektronik bileşen temelde bir algılayıcıdır ve bu algılayıcı sayesinde toplanma izni verilen veri toplanarak kaydedilmekte, genel olarak tanımlı görev her ne ise o görev yerine getirilmektedir (Çakır vd.,2018:85). Süreçte nakış, Görsel 12’de görüldüğü gibi elektronik bileşenlerin tekstil yüzeyine sabitlenmesi noktasında devreye girmektedir (Mecnika vd., 2014:57). Örneğin, toplanmasına izin verilen veri kalp atış hızı ise, giysinin göğüste kalp kısmına gelen yüzeyinde nakışla kalp şekli uygulanır; yüzeyin altındaki algılayıcı kalp atış hızını ölçer ve atış hızı değerini gösteren tanımlanmış renk kalp deseninde görülür; kısacası kullanıcının duygusal durumunu görsel olarak yansıtmış olur (Roh, 2018:170). Yakın tarihli bir çalışmada Pamuk ve Yıldız (2021:319), ortamdaki ultraviyole (UV) miktarını ölçme özelliğine sahip bir hazır giyim ürünü geliştirmişlerdir. Bunun için, ortamdaki UV radyasyon şiddetini ölçme özelliğine sahip bir devre oluşturulmuş; Eos Compucon desen tasarım programıyla iletken ipliklerin dokumanın yüzeyine nasıl yerleşeceği tasarlanmış, Tajima marka elektronik nakış makinasında, dokuma kumaş üzerine nakış uygulamasıyla devre entegre edilmiştir.

²¹ Nurettin Sevin’in “Onüç Asırlık Türk Kıyafet Tarihine Bir Bakış” adlı eseri Türk kıyafet tarihi konusunda başvuru eseri olma özelliğini halen korumaktadır. Sadece bu eserde yer alan başlıkların değişimine bakıldığında bile giyimin devingen yapısı hakkında bir kanaate varılabilir.

²² <http://www.uib.org.tr/tr/kbfile/giyilebilirteknoloji-raporu>, Erişim tarihi: 12.02.2024.

Görsel 12. a)Şematik Devre Şeması, b)Elektronik Nakış Makinesiyle Kumaşa Desenlerin İşlenmesi, c) Devrenin Kontrol Bilgisayarına Bağlanması, d) Vücut Üzerine Yerleştirilmesi, (2022).

5. Sonuç

İki ayrı parçayı birleştirme fikri ile başlayan nakış, üretildiği zamanın ruhuyla ve beslendiği kültürün dinamik unsurlarıyla şekillenmektedir. Kendi özgün tarihsel sürecinde onun bir zanaat mi olduğu yoksa ona sanat “payesi” mi verilmesi gerektiği tartışmaları, günümüzde denkleme giren “endüstriyel tasarım” kavramıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Hangi mercekle bakıldığına bağlı olarak ayrı ayrı zanaat ve sanat başlıkları altında ele alınabildiği için bitimsiz gibi görünen bu tartışmanın “endüstriyel tasarım” ile üçüncü bir yola bağlandığı görülmektedir. Bu noktada en uygun konumlanma, nakışın tüm geçirgenlikleriyle birlikte, zanaat, sanat ve endüstriyel tasarım konseptinde var olduğunu kabul ederek onun bu varoluş biçimlerindeki çeşitlenmelerine odaklanmak olsa gerektir.

Günümüzde nakış güncel görünülerinden birine, onun eleştirel ve dönüştürel bir fikrin taşıyıcısı olarak sanatsal üretimlerde kullanılmasıyla ulaşmıştır. Sanatçılar, toplumsal cinsiyet, cinsiyet temelli hiyerarşiler, kadın emeğine dönük indirgemecilik, tüketim ve hızlı tüketim, tektipleşme gibi olgulara ya da neyin sanat olduğuna dair tutucu yargılara eserleriyle itiraz ederken nakışı bir araç olarak kullanmaktadırlar. Böylece en eski insani faaliyetlerden biri olan nakış kültürel miras olarak yeni izleyiciler önüne çıkarılmakta, kimi zaman bir kimliklendirme faaliyetine kimi zamansa geçici olanı kalıcı kılmaya aracı olmaktadır. Gündelik nesnelere üzerine yapılan nakış uygulamasıyla sanat eseri üretimi, nakışa dair bazı ön kabulleri, özellikle nakışın iğne ile dokuma, deri gibi yüzeyler üzerine yapılacağı varsayımını da değiştirmiştir. Benzer şekilde, kullanım değeriyle öne çıkan bir plastik mutfak süzgeci, bir plastik tabak, eski bir ütü, bir kitap, bir dergi kapağı nakış ile bezenerek yeni bir kimlik kazanmaktadır.

Nakişin zanaat kapsamındaki güncel görünümü, hem geleneksel sürekliliği hem de bu süreklilikteki modern kırılmaları barındırmaktadır. Geleneksel olarak işlevsel amaçlı eşyaları süsleyerek o eşyalara estetik değer katan nakış bu şekildeki var oluşunu özellikle çeyiz geleneğinde halen korumaktadır. Buradaki modern kırılma, örneğin nakışlı eski bir yastık örtüsünün/kılıfının günümüzde dekoratif amaçlı estetik bir obje olarak yastık dışında bir eşya üzerine serilerek kullanılmasıdır. Bunun diğer bir örneği, nakışlı eski bir tekstilin yeni bir giyim ürününe dönüştürülmesidir. Yine, eski örtülerdeki kanaviçe nakışları işlendiği yüzeyden çıkarılarak yeni tekstil yüzeylerine applike edilmektedir. Nakışın zanaatsal varoluşunun bir başka ayağı, geçmişte olduğu gibi günümüzde de ticarete konu olmasındadır. Bu kapsamda onu geçmişteki ve günümüzdeki endüstriyel tasarım bağlamındaki varoluşundan farklılaştıran, nakışlı ticari ürünlerin piyasaya bir anlam katmanıyla arz edilmesidir. Çeşitli nakış firmaları, nakışın tarihsel/kültürel miras ögesi olarak konumlandığı bir söylemi ticari faaliyetlerine manevi unsur olarak eklemektedirler. Kısacası, günümüz dünyasında zanaatın gözden düşeceği kehaneti tersine gerçekleşmiştir. Özellikle internet teknolojileri sayesinde zanaat kapsamındaki nakışın sadece görünümü artmamış; bilgisine ulaşma, pratiklerini öğrenme imkânlarının artması yanında ürünleri daha yaygın bir kitlenin beğenisine sunmak mümkün olmuştur. Ayrıca, nakışa ilgi duyanlar internet platformlarında nakışla buluşabilmekte, kişilerin fotoğraf ve video paylaşımları yeni tasarımlara ilham olabilmektedir.

Sanayi Devrimi'nin bir sonucu olarak ticari üretimin mahiyeti değişmiş, evvelce zanaatsal üretime konu olan ürünlerin artık endüstriyel seri üretime geçilmiştir. Nakış elektronik nakış makineleri aracılığıyla seri üretimde yerini alırken, seri üretimin hedef kitleye dönük ürün farklılaştırma operasyonlarında tasarımcılara farklı imkanlar sunabilmektedir. Böylece, piyasada farklılaşarak pazardaki konumu için avantaj sağlamak isteyen firmalar endüstriyel tasarımlarında nakışın sağladığı seçenekleri değerlendirmişlerdir. Endüstriyel tasarım kapsamında nakışın en yeni kullanımı ve haliyle görünümü ise gündelik yaşam nesnelерinin içine elektronik bileşenlerin ve sensörlerin entegre edilmesindeki kullanımınıdır. Nihayetinde, iki parçayı birleştirmek gibi mütevazı bir amaçla başlayan nakışın hikayesi günümüzde giyilebilir/akıllı teknolojilerin üretim ve tüketim fazında yer almak gibi bir noktaya geldiyse, teknolojinin ilerlemesine koşut olarak nakışın da değişik görünümlere bürüneceği öngörülebilir.

Kaynakça

Antmen, A. (2021a). *Sanat ve Cinsiyet*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Antmen, A. (2021b). *20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar*, İstanbul: Sel Yayınları.

Bahar, T. (2021). "Geleneksel Nakış (Türk İşi, Hesap İşi, Tel Kırma) İşlemeciliği", *Geleneksel Meslekler Ansiklopedisi*, Ankara: T.C. Ticaret Bakanlığı, Cilt 1, s. 425-437.

Barışta, H. Ö. (1995). *Türk İşleme Sanatı Tarihi*, 2. Basım, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.

Bourdieu, P. (2019). *Eril Tahakküm*, 5. Basım, İstanbul: Bağlam Yayınları.

Bourriaud, N. (2004). *Postprodüksiyon, Senaryo Olarak Kültür: Sanat Dünyayı Nasıl Yeniden Programlıyor*, İstanbul: Bağlam Yayınları.

Çıttır, T. (2009). *Bilgisayar Destekli Nakışlı Tekstil Ürünlerinin Desen Özelliklerinin ve Nakış Sektörünün Sorunlarının Belirlenmesi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ev Ekonomisi (El Sanatları) Anabilim Dalı.

Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 15. Basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Marx, K. (2011). *1844 El Yazmaları*, Çev. Murat Belge, 6. Basım, İstanbul: Birikim Yayınları.

Öztürk, İ. (1998). *Geleneksel Türk El Sanatlarına Giriş*, Ankara: Ürün Yayınları.

Ruskin, J. (2016). *Sanat Üzerine Denemeler, Seçme Yazılar II*, İstanbul: Corpus Yayınları.

Sevin, N. (1990). *Onüç Asırlık Türk Kıyafet Tarihine Bir Bakış*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

İnternet Kaynakları

Balci, H. (2022). "Feminist Sanatta Kadın El Emeğinin Gündeme Gelişi ve Direniş Biçimi Olarak Kullanımı", <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2049583>, Erişim tarihi: 07.02.2024.

Berber, G. Ş., Koşar, S. T. A. ve Aydın, M. D. (2020). "Geleneksel Nakış Tekniğinin Güncel Sanata Yansması", https://www.researchgate.net/publication/349636430_Geleneksel_Nakis_Teknigini_n_Guncel_Sanata_Yansimasi_idil, Erişim tarihi: 23.01.2024.

Chen, L., Su, Z., He, X., Chen, X., & Dong, L. (2022). "The Application of Robotics and Artificial Intelligence in Embroidery: Challenges and Benefits", https://www.researchgate.net/publication/366551314_Immersive_virtual_reality_application_for_intelligent_manufacturing_Applications_and_art_design, Erişim tarihi: 16.02.2024.

Coşkun, E. ve Oğulata, R. T. (2008). “Akıllı Tekstiller ve Genel Özellikleri” <https://fbe.cu.edu.tr/storage/fbeyedek/makaleler/200818-3-11.pdf> , Erişim tarihi: 09.01.2024.

Çakır, F., Aytekin, A., Tüminçin, F. (2018). “Nesnelerin İnterneti ve Giyilebilir Teknolojileri”, Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/522602>, Erişim tarihi: 12.01.2024.

Ersen, N. L. (2010). “Feminist Sanatın Kadın Sanatçılara Etkisi: Miriam Schapiro, Tracey Emin Ve Andrea Dezsö Örnekleri Üzerinden Kadın Zanaatı/Sanatı”, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/203690>, Erişim tarihi: 07.07.2024.

Gürcüm, B. H. ve Baykasoğlu N. (2019). “İşlemenin Ayrımcı Kökenleri” <https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1541259219.pdf>, Erişim tarihi: 17.02.2024.

Gürcüm, B. H. ve Kartal, S. (2017). “Bauhaus ile Tasarıma Dönüşen Zanaat”, <https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1500186220.pdf>, Erişim tarihi: 01.02.2024.

Kandemir, M. ve Odabaşı, E. (2021). “Hesap İşi İğne Tekniğinin Bilgisayar Destekli Nakış Makineleri İçin Accurate 4 Programında Tasarlanması ve Uygulanması”, https://journalofsocial.com/files/josasjournal/722126725_12_38_ID573.%20Kandemir&Odaba%20C5%9F%C4%B1_483-489.pdf, Erişim tarihi: 19.01.2024.

Keser, N. (2016). “İplik Sanatı: Sanat Alanına Kabul Edilme Mücadelesi ve Çağdaş Bir Sanat Dalı Olarak Yükselişi”, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/humanitas/article/2775>, Erişim tarihi: 07.02.2024.

Koca, B. (2019). “Feminist Sanat Sonrası Cinsiyet”, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iujad/issue/47468/570253>, Erişim tarihi:07.02.2024.

Küçükcalay, A. M. (1997). “Endüstri Devrimi ve Ekonomik Sonuçlarını Analizi” <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduibfd/issue/20855/223684>, Erişim tarihi: 18.01.2024.

Mecnika, V., Hoerr, M., Krievins, I., Jockenhoevel, S., & Gries, T. (2014). “Technical Embroidery For Smart Textiles”, https://www.researchgate.net/publication/277631766_Technical_Embroidery_for_Smart_Textiles_Review, Erişim tarihi: 16.02.2024.

Oğuz, M. Ö. (2002). “Ulusal Kalıtın Küreselleşmesi ve Türk El Sanatları”, <https://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=54&Sayfa=2>, Erişim tarihi: 18.01.2024.

Özüdoğru, Ş. (2010). “Feminist Sanata İki Farklı Yaklaşım: Gerilla Kızlar ve Cindy Sherman”, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sanavetasarim/issue/20661/220415>, Erişim tarihi: 07.02.2024.

Roh, J. S. (2018). "Conductive Yarn Embroidered Circuits for System on Textiles", <https://www.intechopen.com/chapters/60834>, Erişim tarihi: 17.02.2024.

Şentürk, Z. (2023). "Victoria and Albert Müzesinde Bulunan Ürünlerdeki Türk Nakış Desenlerinin Yorumlanması", https://www.ubakkongre.com/_files/ugd/d0a9b7_84b3c179338543a583ccef3c0fa203e9.pdf, Erişim tarihi: 12.02.2024.

Şatır, S. (2016). "Zanaat ve El Sanatlarının Sürdürülebilirlik Bağlı Tasarım Değerleri", <https://open.metu.edu.tr/handle/11511/97805>, Erişim tarihi: 09.02.2024.

Toros, S. (2021). "Yaratıcı Endüstriler ve Endüstriyel Tasarım: Kavramlar ve Olgular", <https://dergipark.org.tr/tr/pub/moment/issue/62871/855746>, Erişim tarihi: 23.01.2024.

Tüzel, B. (2020). "COVID-19 Salgını Sürecinde El Sanatları Geleneği Deneyimleri", <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1212097>, Erişim tarihi: 09.02.2024.

Üstüner Gür, S. (2018). "Tekstilde Sanat ve Tasarımın Endüstri ile Buluşması: Bauhaus Dokuma Atölyesi", <https://sobider.com/DergiTamDetay.aspx?ID=3974>, Erişim tarihi: 01.02.2024.

Yıldız, E. Z. ve Pamuk, O. (2021). "Elektronik Devrelerin Nakış İşlemi ile Kumaş Yüzeylerine Uygulanması", <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/937586>, Erişim tarihi: 17.02.2024.

<https://www.elizabennett.co.uk/new-gallery>, Erişim tarihi:13.01.2024.

<https://carolineharrius.com/About> , Erişim tarihi: 18.01.2024.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Kanavi%C3%A7e_i%C5%9Fi, Erişim tarihi: 20.01.2024.

<https://www.instagram.com/p/Cw2jWs9Mxxu/> Erişim tarihi: 17.01.2024.

<https://www.ullastinawikander.com/About>, Erişim tarihi: 17.01.2024.

<https://www.textileartist.org/10-contemporary-embroidery-artists/>, Erişim tarihi: 18.01.2024.

<https://culturalyst.com/ehrenelizabethreed>, Erişim tarihi: 18.01.2024.

<https://ehrenelizabethreed.com/home.html>, Erişim tarihi: 18.01.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=05i6PEXMbjE>, Erişim tarihi: 17.01.2024.

<https://www.instagram.com/islemelikkk/>,<https://www.atolyevenus.com/atolye/punch-nakis-atolyesi/> Erişim tarihi: 18.01.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=7ulliPamsVc>, Erişim tarihi: 14.01.2024.

https://www.facebook.com/groups/445559385933743/?locale=tr_TR, Erişim tarihi: 12.02.2024.

<https://www.instagram.com/p/CIVSWkNoMAj/>, Erişim tarihi: 12.02.2024.

https://www.facebook.com/gtesanatleri/?locale=tr_TR, Erişim tarihi: 12.02.2024.

<https://m.facebook.com/groups/190159024722653/directory/>, Erişim tarihi: 12.02.2024.

<https://www.facebook.com/groups/603828186411897/>, Erişim tarihi: 12.02.2024.

<https://tr.pinterest.com/dilekinal07/nakis/>, Erişim tarihi: 12.02.2024.

<http://www.cemilegul.com.tr/index.html>, Erişim tarihi: 18.01.2024.

<https://www.artic.edu/artworks/249141/flowerpot-fire-screen>, Erişim tarihi: 07.02.2024.

<https://msgsu.edu.tr/akademik/mimarlik-fakultesi/bolumler/endustriyel-tasarim/>, Erişim tarihi: 07.02.2024.

https://tr.wikipedia.org/wiki/End%C3%BCstriyel_tasar%C4%B1m#End%C3%BCstriyel_tasar%C4%B1m%C4%B1n_geli%C5%9Fimi, Erişim tarihi: 20.01.2024.

<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/nakis-tezg-hlari-1-milyar-dolar-isledi-38517136>, Erişim tarihi: 15.02.2024.

<https://www.textilegence.com/konfeksiyon-sektorunun-kalbi-igm-2022-fuarinda-atti/>, Erişim tarihi: 15.02.2024.

http://www.compucon.gr/en_eos_3.html, Erişim tarihi: 20.01.2024.

<http://www.uib.org.tr/tr/kbfile/giyilebilirteknoloji-raporu>, Erişim tarihi: 12.02.2024.

Görsel Kaynaklar

Görsel 1. Eliza Bennett, "A Woman's Work is Never Done", 2014, İnsan Derisi, İplik/Nakış. <https://www.elizabennett.co.uk/new-gallery>, Erişim tarihi: 20.01.2024.

Görsel 2. Caroline Harrius, 2022, Seramik Üzerine Nakış, Seramik, İplik/Kanaviçe Nakışı. <https://www.instagram.com/carolineharrius/>, Erişim tarihi: 20.01.2024.

Görsel 3. Valeria Faúndez, Mutfak Gereçleri Üzerine Nakış, Plastik, İplik/Kanaviçe Nakışı. <https://dzen.ru/a/YDY1onANpS2y89SM>, Erişim tarihi: 20.01.2024.

Görsel 4. Ulla-Stina Wikander, Çeşitli Eşyalar Üzerinde Nakış, Kumaş, İplik/Kanaviçe Nakışı. <https://www.ullastinawikander.com/>, Erişim tarihi: 20.01.2024.

Görsel 5. Inge Jacobsen, Kâğıt Üzerine Nakış, Kâğıt, İplik.

<https://www.ingejacobsen.com/portfolio> , Erişim tarihi: 20.01.2024.

Görsel 6. Ehren Elizabeth, 2010, Söylem Tarzları 1, Reed, Avatar, Kâğıt Üzerine Nakış.

<https://ehrenelizabethreed.com/artwork/1285957-modes%20of%20discourse%201.html>,

<https://ehrenelizabethreed.com/artwork/1528724-avatars%2c%20proximities%2016.html>,

Erişim tarihi: 20.01.2024.

Görsel 7. Nuray Çakır, Eski Yastık Örtüsünden Yeni Dekoratif Örtü, Kumaş, İplik/Nakış, Dantel.

<https://m.facebook.com/groups/445559385933743/permalink/1712268559262813>, Erişim tarihi: 20.01.2024.

Görsel 8. Eski Nakışlardan Yeni Eşyalar, İplik, Kumaş/Kanaviçe Nakışı.

a. <https://tr.pinterest.com/pin/473581717083079617/>, Erişim tarihi: 11.02.2024.

b. <https://tr.pinterest.com/pin/473581717083079475/>, Erişim tarihi: 11.02.2024.

c. <https://tr.pinterest.com/pin/473581717083079673/>, Erişim tarihi: 11.02.2024.

d. <https://tr.pinterest.com/pin/473581717083079460/>, Erişim tarihi: 11.02.2024.

Görsel 9. Nakkaşhome, Geleneksel Türk Nakışlarından Örnekler, İplik, Kumaş/Nakış.

<https://www.instagram.com/nakkas46/?igsh=MTFkOXhsMVpweXBheA%3D%3D>, Erişim tarihi: 11.02.2024.

Görsel 10. Endüstriyel Tasarım Ürünlerinde Nakış, Şapka, Ayakkabı, Çanta/Nakış.

<https://www.hepsiburada.com/afun-siyah-erkek-beyzbol-sapkasi-nakis-yaz-orgu-kap-sapka-erkekler-kadinlar-icin-snapback-gorras-hombre-sapka-rahat-kap-baba-sapka-yurt-disindan-pm-HBC000014TC8A>, Erişim Tarihi: 19.06.2023.

<https://www.converse.com.tr/urun/chuck-70-bright-embroidery-4460083/>, Erişim tarihi: 19.06.2023.

<https://tr.aliexpress.com/item/1005004738182522.html>, Erişim tarihi: 19.06.2023.

Görsel 11. Elektronik Nakış Makinası ve Nakış Uygulamasının Görüntüsü, 2022, Kumaş, İplik/Nakış.

Chen, L., Su, Z., He, X., Chen, X., & Dong, L. (2022). "The Application of Robotics and Artificial Intelligence in Embroidery: Challenges and Benefits", *Assembly Automation*, (Ahead-of-Print). s. 855.

Görsel 12. a) Şematik Devre Şeması, b) Elektronik Nakış Makinesiyle Kumaşa Desenlerin İşlenmesi, c) Devrenin Kontrol Bilgisayarına Bağlanması, d) Vücut Üzerine Yerleştirilmesi, (2022).

Chen, L., Su, Z., He, X., Chen, X., & Dong, L. (2022). "The Application of Robotics and Artificial Intelligence in Embroidery: Challenges and Benefits", *Assembly Automation*, (Ahead-of-Print). s.858.